

результати спроб та помилок практичної діяльності, зазвичай випереджаючи теорію [1, с. 3]. В розрізі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з виборчим процесом в Україні, треба акцентувати на значенні усіх вказаних засобів: знання конкретних тактичних умов, тактичні прийоми, тактичні комбінації та операції. Адже їх використання надасть уповноваженим особам, які реалізують свої повноваження, значних переваг під час проведення окремих процесуальних дій.

Практичне значення тактичного забезпечення також важливе, на нашу думку, з огляду на те, що злочинність на ґрунті міжнаціональних, міжетнічних (як і релігійних, міжконфесійних) конфліктів належить до так званої злочинності в екстремальних умовах: масові заворушення, терористичні акти, групові (масові) бійки та ін. Під екстремальними умовами розуміють сукупність факторів, які викликані явищами природного або суспільного характеру, які різко порушують нормальні умови життя населення, громадську безпеку і правопорядок, тягнуть за собою зріст злочинності, що супроводжується тяжкими наслідками (які важко передбачити) і які за своїм характером є громадським лихом; суттєво ускладнюють правоохоронну діяльність і потребують оперативного прийняття додаткових правових, організаційних та інших заходів.

Також доречною вважаємо позицію К. О. Чаплинського, який акцентує на тому, що тактичне забезпечення розслідування злочинів є невід'ємною частиною комплексу проблем, що пов'язані з вивченням та використанням закономірностей збирання джерел інформації для формування судових доказів. Їх актуальність і важливість пояснюється тим значенням (кримінально-процесуальним та криміналістичним), яке має тактичне забезпечення в процесі доказування, тією роллю, яку значення тактичного забезпечення відіграє як стимул розвитку, удосконалення її засобів та методів у криміналістичній науці.

Останнім часом виникли нові науково-технічні засоби пошуку, дослідження, фіксації і вилучення криміналістичної інформації, що спонукає до перегляду низки процесуальних положень, технічних і тактичних рекомендацій стосовно тактичного забезпечення досудових стадій кримінального судочинства [3, с. 18].

Констатуючи вищезазначене, треба вказати, що тактичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з виборчим процесом в Україні, є обов'язковою складовою процесу оптимального та ефективного кримінального провадження цих категорій. Під час розслідування досліджуваної категорії протиправних діянь необхідно використовувати відповідні тактичні засоби: знання конкретних тактичних умов, тактичні прийоми, тактичні комбінації та операції.

1. Біленчук П. Д., Перкін В. І. Тактичні прийоми, тактичні комбінації та тактичні операції в розслідуванні злочинів : навч. посіб. Київ : Українська академія внутрішніх справ, 1996. 32 с.

2. Гончаренко В. Г. Право і криміналістика. Вибране. Київ, 2011. С. 653–658.

3. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. 560 с.

Наталя ПАВЛОВА

доцент кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

НАУКОВІ ДИСКУСІЇ ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «СЛІДИ ЗЛОЧИНУ» ТА «СЛІДОВА КАРТИНА»

Аналіз криміналістичної літератури свідчить, що часто вчені використовують терміни, які в подальшому викликають шквал критики з боку опонентів. В контексті сказаного звернемо увагу, що застосування терміна «слідова картина» по-різному оцінюється науковцями-криміналістами. Немає однаковості в думках і щодо терміна «сліди злочину».

О. М. Завадський вважає, що не можна в межах криміналістичної характеристики використовувати термін «сліди злочину», пояснюючи це тим, що поняття окремих частин

не може замінити поняття цілого. На його думку, доцільно використовувати термін «слідова картина», що містить типовий опис слідів та їх джерел й обставин події. Вона хоча і є менш конкретна в деталях, але більш змістовна як ідеальна модель і дозволяє виділити окреме на підставі загального [1, с. 298]. На думку В. О. Коновалової, обставини розслідування злочинів, які вчинено в умовах неочевидності, переконують у тому, що не спосіб, який відсутній на період виявлення того чи іншого злочину, а саме комплекс слідів або навіть один слід є основою розслідування. Водночас слідова картина злочину являє собою комплекс слідів, які відображають картину події злочину та поведінку суб'єкта на місці злочину й дозволяють висунути найбільш обгрунтовані версії щодо його вчинення [2, с. 26]. А вже М. В. Салтевський взагалі визначає «слідову картину» як абстрактну модель слідів злочину, що відображаються в матеріальному середовищі внаслідок його вчинення. Як елемент криміналістичної характеристики, вона містить збірний опис матеріальних та ідеальних відображень ознак злочину [3, с. 150]. На комплексному значенні матеріальних та ідеальних відображень ознак злочину на момент його вчинення наголошує й А. П. Шеремет, який вважає слідову картину поняттям збірним [4, с. 344].

Діаметрально протилежного погляду дотримується О. І. Дікунов, який наголошує, що на практиці системно-комплексний аналіз слідової картини, здебільшого, підміняється дослідженням окремих слідів, предметів і обставин справи в тій послідовності, в якій вони потрапляють у поле зору слідчого. В умовах виконання першочергових слідчих дій і вирішення завдання збирання первинних даних часто взагалі не ставиться завдання комплексного дослідження слідової картини, з чим погодитися складно, оскільки подія сприймається у повному обсязі лише за умов дослідження комплексу слідів, що залишені злочинцем, а не окремого сліду. Зважаючи на місце розташування, зовнішній стан та характер локалізації окремих слідів, можна зробити висновок щодо їх зв'язку між собою та стосунок до події кримінального правопорушення в цілому.

У цьому розрізі А. Б. Болонь звертає увагу, що у структурному плані «слідова картина» містить у собі дві семантичні складові: «слід», під яким лінгвістично розуміється чотири значення: відбиток, відтиск чого-небудь на землі чи іншій поверхні; залишок або ознака чого-небудь; наслідок чого-небудь, та «картина», під якою розуміють те, що можна бачити, уявляти собі в конкретних образах. Тобто за сутністю «слідова картина» – це єдність джерела та інформації, що відображається ним [5, с. 117].

З цього випливає, що словосполучення «слідова картина», «комплекс слідів злочину», «сукупність слідів злочину», «сліди злочину» є синонімічними, і під час розгляду криміналістичної характеристики злочину допустимо вживати будь-який із зазначених термінів. Однак більш вдалим вважаємо все ж таки термін «слідова картина», що аргументовано визнаний більшістю науковців.

---

1. Завадський О. М. Слідова картина як структурний елемент криміналістичної характеристики розбійних нападів, учинених організованою групою. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2011. № 24. С. 297–304.

2. Коновалова В. О. Вбивство: мистецтво розслідування : монографія. Київ : Факт, 2001.

3. Салтевський М. В., Лукашевич В. Г., Глібо В. М. Навчально-довідниковий посібник з криміналістики. Київ : ВПОЛ, 1994. 180 с.

4. Шеремет А. П. Криміналістика : навч. посіб. Чернівці : Наші книги, 2008. 440 с.

5. Балонь А. Б. Типова «слідова картина» злочинів, вчинених з використанням службовою особою своїх службових повноважень та її значення для їх розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2014. № 11. Т. 2. С. 117–120.